Bilaga 1 – Lagkrav och andra behov

Innehåll

VATTENFÖRVALTNING **2**

Vattendirektivet **2**

Vattenförvaltningscykeln **3**

Genomföra kartläggning och analys 3

Föreslå miljökvalitetsnormer, undantag och fysiska åtgärder 4

Utforma åtgärdsprogram 5

Utforma förvaltningsplan och rapportera 5

Övervaka miljötillståndet 5

Handlingsplanen Full koll på våra vatten 6

Vatteninformationssystem Sverige, VISS 7

Akvatisk miljögiftsövervakning och vattenförvaltning **7**

HAVSMILJÖFÖRVALTNING **9**

Havsmiljödirektivet **9**

Havsmiljökonventioner **11**

Helsingforskommissionen - Helcom 11

Oslo-Pariskommissionen - Ospar 12

Amap - Arctic Monitoring and Assessment Programme 12

SVERIGES MILJÖMÅL **13**

OFFICIELL STATISTIK **15**

ÖVRIGA BEHOV AV AKVATISK MILJÖGIFTSÖVERVAKNING **16**

Bilaga 1 – Lagkrav och andra behov

Vattenförvaltning

Vattendirektivet

Vattenförvaltning är det arbete som bedrivs i Sverige av myndigheter och kommuner för att förvalta sjöar, vattendrag, kust- och grundvatten enligt EU:s ramdirektiv för vatten (Direktiv 2000/60/EG), även kallat vattendirektivet. Direktivet utgör ett regelverk för hur vattenkvaliteten och tillgången till vatten ska bevaras, skyddas och förbättras genom en långsiktigt hållbar förvaltning av medlemsstaternas yt- och grundvatten. Direktivet gäller alla sjöar, vattendrag, grundvatten och kustnära hav. Vattendirektivet kompletteras av tre så kallade dotterdirektiv, ett för grundvatten (Direktiv 2006/118/EG), ett för prioriterade ämnen i ytvatten (2008/105/EG) och ett tekniskt direktiv om kvalitetskrav på kemiska analyser och de laboratorier som anlitas för övervakningen (Direktiv 2009/90/EG). Vattendirektivet har införlivats i svensk lagstiftning bland annat genom Vattenförvaltningsförordningen (2004:660), miljöbalken (1998:808) och länsstyrelseförordningen (2002:864).

Havs- och vattenmyndigheten är den vägledande och föreskrivande myndigheten för ytvatten och Sveriges geologiska undersökningar (SGU) är vägledande och föreskrivande myndighet för grundvatten. Vattenmyndigheterna utgörs av fem länsstyrelser, en för varje vattendistrikt, som regeringen utsett att samordna vattenförvaltningsarbetet. Beredningssekretariaten vid alla länsstyrelser genomför bedömningar samt föreslår miljökvalitetsnormer (MKN), och åtgärder om MKN inte kommer kunna uppnås inom utsatt tid. För yt- och grundvattenförekomster som uppnår god status är målsättningen att den ska bibehållas. Vattenmyndigheterna föreslår och fastställer åtgärdsprogram och förvaltningsplaner som beslutas av vattendelegationen vid respektive Vattenmyndighet. Havs- och vattenmyndigheten är den rapporterande myndigheten som rapporterar Sveriges vattenförvaltningsarbete till EU och ska även vara pådrivande, stödjande och samlande vid genomförandet.

Tabell 1. Vattenförvaltningscykler med ursprungliga årtalen för respektive förvaltningscykeln och när de genomfördes.

Förvaltnings-cykel	Årtal (planerad)	Årtal (genomförd)	Kommentar
1	2004–2009		
2	2010–2015		Åtgärdsprogrammet överprövades, beslutat oktober 2016.
2,5		2016–2018	Extra förvaltningscykel för miljögifter på grund av beslut om tolv nya prioriterade ämnen och att ett antal metaller skulle statusklassas utifrån biotillgänglighet.
3	2015–2021	2016–2021	Åtgärdsprogrammet överprövades, beslutat 2016, ändrades 2018 genom tillägg på grund av ändrat EU-direktiv omfattande nya prioriterade ämnen.
4	2021–2027	2022–2027	Åtgärdsprogrammet överprövades, beslutat 2022. Pågående.

Bilaga 1 – Lagkrav och andra behov

Vattenförvaltningscykeln

I Sverige har hittills tre vattenförvaltningscykler genomförts och beslutats, och när denna översyn genomförs har den fjärde förvaltningscykeln inletts (Tabell 1). Vattenförvaltningsarbetet sker i sexårscykler med återkommande arbetsmoment. De olika momenten beskrivs i Figur 1.

Genomföra kartläggning och analys

Varje förvaltningscykel inleds med kartläggning och analys. Det första momentet är att se över vattenförekomstindelningen och sedan bedöms påverkan från olika påverkanskällor. Därefter klassificeras den ekologiska och kemiska statusen för alla ytvattenförekomster utifrån övervakningsdata och bedömningsgrunder för de olika kvalitetsfaktorerna med underliggande parametrar. Parametrar för kemiska bedömningsgrunder utgörs av enskilda ämnen eller ämnesgrupper.

För miljögifter i ytvatten utgörs bedömningsgrunderna för den ekologiska statusen av värden (koncentrationer) som definierar klassgränser för särskilda förorenande ämnen (SFÄ) och för den kemiska statusen av gränsvärden (koncentrationer) för prioriterade ämnen. För grundvatten bedöms kemisk status utifrån de riktvärden för grundvatten som satts för enskilda förekomster eller grupper av förekomster. Riktvärde för grundvatten är synonymt med Grundvattendirektivets tröskelvärde för den kemiska statusen.

Det sista steget inom kartläggning och analys är en riskbedömning, vilket är en bedömning av om MKN kommer att kunna följas inom utsatt tid eller inte.

Bilaga 1 – Lagkrav och andra behov

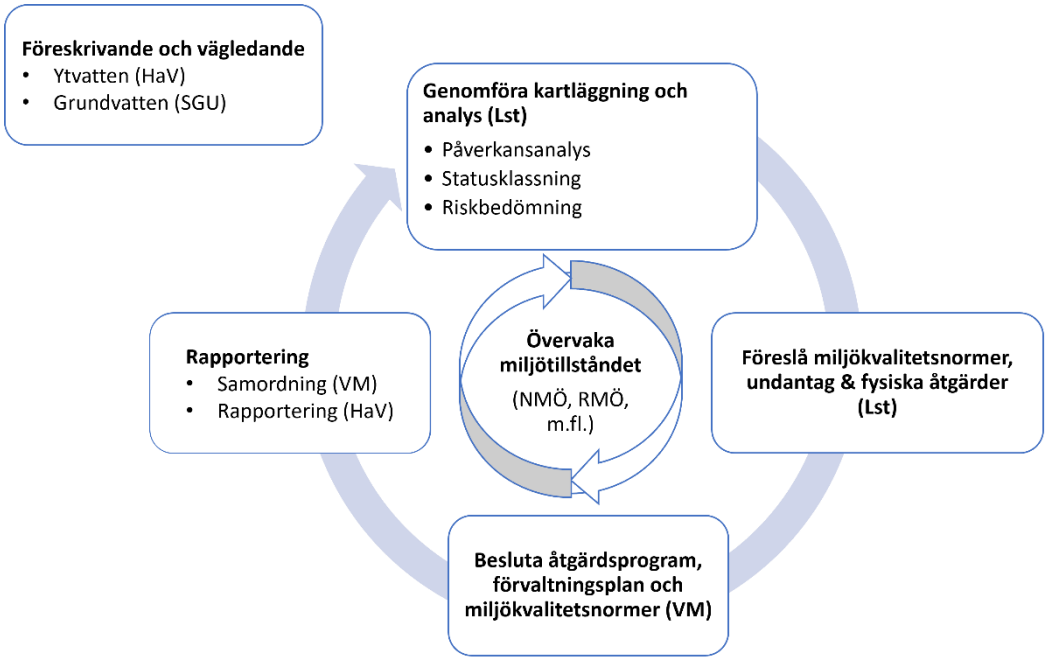

Figur 1. Förvaltningscykelns arbetsmoment: kartläggning och analys av påverkan, status och risk (utförs av beredningssekretariat på respektive länsstyrelse, Lst); framtagande av förslag på miljökvalitetsnormer, undantag och fysiska åtgärder (utförs av beredningssekretariat på respektive länsstyrelse, Lst); framtagande och beslut av åtgärdsprogram och förvaltningsplan för kommande förvaltningscykel, och beslut av miljökvalitetsnormer (utförs av Vattenmyndigheten (de fem länsstyrelser som är vattenmyndigheter, VM); rapportering av avslutad förvaltningscykel till EU samordnas av Vattenmyndigheten och genomförs av Havs- och vattenmyndigheten (HaV). Övervakning av det akvatiska miljötillståndet genomförs löpande under hela förvaltningscykeln av olika aktörer för nationell miljöövervakning (NMÖ), regional miljöövervakning (RMÖ) och övrig övervakning (exempelvis samordnad recipientkontroll av verksamhetsutövare). Föreskrivande och vägledande myndigheter är HaV för ytvatten och Sveriges geologiska undersökning (SGU) för grundvatten.

Föreslå miljökvalitetsnormer, undantag och fysiska åtgärder

Efter kartläggnings- och analysmomentet föreslår länsstyrelserna nya MKN för kommande förvaltningscykel, dvs. målsättningen för vattenkvaliteten, för alla vattenförekomster. Om det inte bedöms som möjligt att följa MKN inom utsatt tid föreslås undantag. Undantagen kan antingen vara att skjuta på målåret, det vill säga den tidpunkt då MKN ska uppnås, eller att sänka kraven på statusen i vattenförekomsten.

Visar riskbedömningen på att det finns en risk att MKN inte kommer att kunna följas ska så kallade fysiska åtgärder föreslås av länsstyrelsen (exempelvis kunskapshöjande åtgärder eller uppströms åtgärder som leder till utsläppsminskningar). De fysiska åtgärderna är förslag och inte juridiskt bindande, men de visar på vad som behöver göras för att MKN ska kunna uppnås för respektive vattenförekomst. Om underlaget för bedömningarna är osäkert,

exempelvis om dataunderlaget inte uppfyller de krav som finns, föreslås inte fysiska åtgärder utan då behövs det ytterligare övervakningsinsatser för att förbättra dataunderlaget. Miljökvalitetsnormerna beslutas av respektive Vattenmyndighets vattendelegation i slutet av varje vattenförvaltningscykel.

Utforma åtgärdsprogram

Vattenmyndigheterna tar fram åtgärdsprogram med målsättningen att alla vattenförekomster ska uppnå god ekologisk, kemisk och kvantitativ status. Åtgärderna är riktade till myndigheter och kommuner, med bindande styrmedelsåtgärder som vattenmyndigheterna bedömer behöver vidtas för att MKN ska kunna uppnås i alla svenska vattenförekomster. Åtgärdsprogrammen kan överprövas av regeringen om myndigheter, kommuner eller organisationer anser att det behövs. De två senaste åtgärdsprogrammen har överprövats vilket lett till viss fördröjning i vattenförvaltningen (Tabell B2.1), men även vid överprövning beslutar vattenmyndigheternas vattendelegationer om miljökvalitetsnormerna och de blir gällande.

Utforma förvaltningsplan och rapportera

De sista momenten i sexårscykeln är att vattenmyndigheterna tar fram en förvaltningsplan inför kommande förvaltningscykel och den beslutade förvaltningscykeln med tillhörande åtgärdsprogram och förvaltningsplan, inklusive statusklassningar, rapporteras till EU-kommissionen.

Övervaka miljötillståndet

Övervakning av miljötillståndet utförs kontinuerligt under hela förvaltningscykeln. Baserat på riskbedömningen ska kommande övervakningsprogram för nästkommande förvaltningscykel utformas av de aktörer som genomför övervakning, exempelvis länsstyrelserna, Havs- och vattenmyndigheten, Naturvårdsverket och vattenvårdsförbund.

Hur övervakning ska utformas i enlighet med ramdirektivet för vatten beskrivs i Vattenförvaltningsförordning (2004:660) samt föreskrifter från Havs- och vattenmyndigheten och SGU. Vattenförvaltningsförordningen hänvisar till de krav på övervakning som ställs i artikel 8 i direktiv 2000/660/EG (Vattendirektivet) och artikel 3 i direktiv 2008/105/EG (Prioämnesdirektivet). Direktiven ställer krav på att EU:s medlemsländer ska:

- känna till den generella statusen i avrinningsområden (genomförs via kontrollerande övervakning),
- säkerställa statusen i vatten med risk för att miljökvalitetsnormer inte uppfylls och följa upp åtgärdsarbetet i dessa vatten (genomförs via operativ övervakning),
- övervaka vatten där orsaken till påverkan är okänd och övervaka påverkan på vatten vid olyckor (genomförs via undersökande övervakning),
- säkerställa att prioriterade ämnen som tenderar att ackumuleras i sediment eller biota samt förekommer i grundvatten inte uppvisar en signifikant

ökande trend (trendövervakning inom kontrollerande och operativ övervakning), samt
- övervaka vatten med dricksvattenuttag och områden skyddade enligt art- och habitatdirektivet (genomförs via övervakning i skyddade områden).
- samla in data för ämnen upptagna på bevakningslistan.

Ämnena på bevakningslistan väljs ut bland ämnen för vilka tillgänglig information tyder på att de kan utgöra en betydande risk på unionsnivå för, eller via, vattenmiljön, men för vilka övervakningsdata är otillräckliga dra slutsatser faktiska risken. Mycket giftiga ämnen som används i många medlemsstater och som släpps ut i vattenmiljön, men som sällan eller inte alls övervakas, bör övervägas för upptagande på bevakningslistan.

Sverige har fått återkommande synpunkter av EU-kommissionen i granskningsrapporter av implementeringen samt så kallade EU-pilot (officiell kommunikation inför ett eventuellt EU-rättsligt överträdelseärende) då kommissionen anser att Sverige inte fullt ut uppfyller kraven enligt vattenförvaltningsförordningen eller vattendirektivet med dess vägledning (CIS Guidance documents) som vattendirektivet ställer på övervakningen. Kritiken rör bland annat otydlighet om metod för urval av vattenförekomster och övervakningsfrekvenser som förklarar att bara en liten andel av prioriterade och särskilda förorenande ämnen övervakas och med begränsad geografisk täckning, framför allt i avsaknad av uppgifter om utsläpp som kan stödja sådana analyser. Kritiken gäller även otydlighet gällande vilka åtgärder som behövs för att uppnå god status.

Handlingsplanen Full koll på våra vatten

För att på ett samordnat sätt anpassa övervakningen till vattenförvaltningens krav har en myndighetsgemensam handlingsplan tagits fram i samverkan mellan Havs- och vattenmyndigheten, Länsstyrelserna, Naturvårdsverket, Sveriges geologiska undersökning och Vattenmyndigheterna, Handlingsplanen *Full koll på våra vatten* syftar till att beskriva behovet av övervakning, bidra till att övervakningen genomförs samt underlätta rapportering av data till nationella datavärdar och rapportering av övervakningsprogram till EU-kommissionen.

Handlingsplanen togs fram på initiativ av Havs- och vattenmyndigheten för att bemöta kritik på den vattenrelaterade övervakning från EU-kommissionen (2015). Ingående myndigheter förutom Havs- och vattenmyndigheten är, Sveriges geologiska undersökning, Naturvårdsverket, Vattenmyndigheterna och länsstyrelserna.

Handlingsplanen är indelad i sju grupper av arbetsmoment som formulerats av de myndigheter som ingår i samarbetet.

Kategorierna (A-G) med underliggande moment är följande:

- A - Utredningar och pilotprojekt (Moment A1-A15)

Bilaga 1 – Lagkrav och andra behov

- B - Vägledningar (Moment B1-B5)
- C - Beskriva behovet av övervakning (Moment C1-C11)
- D - Implementering av program (Moment D1-D10)
- E - Utveckla VISS för övervakningens behov (Moment E1-E5)
- F - Säkerställa dataflöden till nationell datavärd (Moment F1-F2)
- G - Rapportering av data till kommissionen (G1-G2)

Momenten finns beskrivna i sin helhet på Havs- och vattenmyndighetens webbplats[1]. Där finns även resultat från de moment som är avslutade och kontaktuppgifter för att få reda på mer om pågående arbetsmoment.

Vatteninformationssystem Sverige, VISS

Miljökvalitetsnormer, kartlagda påverkanskällor, statusklassificeringar, riskbedömningar, övervakningsstationer och övriga fakta om Sveriges vattenförekomster finns tillgängliga i databasen Vatteninformationssystem Sverige, VISS[2]. Samtidigt som denna översyn av den akvatiska miljögiftsövervakningen genomförs pågår ett utvecklingsarbete av VISS till en ny version, VISS 2.0.

Akvatisk miljögiftsövervakning och vattenförvaltning

Sverige har under lång tid bedrivit vattenrelaterad övervakning av miljögifter. Denna övervakning initierades framför allt under 1970- och 1980-talen utifrån de behov som var rådande vid denna tid och har ett starkt fokus på tidstrender samt områden utan lokala påverkanskällor. Därefter har övervakningen reviderats och förnyats utifrån nya krav. Trots det finns det skillnader mellan den nationella och regionala akvatiska miljögiftsövervakningen och vattendirektivets krav på övervakning av prioriterade ämnen och särskilda förorenande ämnen.

Utöver de skillnader som EU-kommissionen belyser (bland annat urval av vattenförekomster, övervakningsfrekvenser och geografisk täckning) finns det skillnader kring urvalet av parametrar och matriser som övervakas. Den nationella och regionala akvatiska miljögiftsövervakningen inkluderar fler parametrar i form av ämnen och biologiska indikatorer/effektmätningar (exempelvis fiskhälsa, sälhälsa och embryonalutveckling hos vitmärla). För de ämnen som överlappar finns det skillnader mellan vilka matriser som analyseras. Inom den nationella och regionala övervakningen övervakas och analyseras ämnen i den matris där de förekommer i högst koncentrationer på grund av deras kemiska och fysikaliska egenskaper (exempelvis i biota pga. hög fettlöslighet), medan vattendirektivet/vattenförvaltningen inriktas i första hand mot övervakning i

[1] https://www.havochvatten.se/overvakning-och-uppfoljning/miljoovervakning/full-koll-pa-vara-vatten.html

[2] https://viss.lansstyrelsen.se

vattenfas för alla listade ämnen, även om andra matriser (sediment och biota) kan övervakas om detta motiveras och underlag finns.

Den nationella övervakningen genomförs huvudsakligen i områden som inte är påverkade av kända lokala påverkanskällor, medan vattenförvaltningen kräver övervakning även i påverkade vattenförekomster. Den övergripande strategin för nationell miljöövervakning är att följa tillståndet och förändringar i miljön och den har inte förändrats, vilket gör att den nationella akvatiska miljögiftsövervakningen främst genomförs i opåverkade referensområden.

Den regionala akvatiska miljögiftsövervakningen har under senare årtionden alltmer fokuserat på övervakning i påverkade områden, och uppfyller därmed i högre grad kraven på övervakning av vattenförekomster som riskerar att inte följa miljökvalitetsnormerna. Dessutom bidrar verksamhetsutövares övervakning i recipienter med olika recipientkontrollprogram till den regionala akvatiska miljögiftsövervakningen. Denna typ av övervakning motsvarar framför allt operativ övervakning enligt vattendirektivet.

Bilaga 1 – Lagkrav och andra behov

Havsmiljöförvaltning

Havsmiljödirektivet

Havsmiljödirektivet (Ramdirektiv om en marin strategi, 2008/56/EG) tillsammans med EU-kommissionens genomförandebeslut 2017/848 medför regler som antagits för att uppnå en god havsmiljö i EU. I havsmiljödirektivet finns 11 deskriptorer som beskriver vad god miljöstatus innebär. De handlar överlag om att hitta en hållbar nivå av mänsklig påverkan och säkerställa ekosystemets struktur, funktion och processer. Direktivet täcker medlemsländernas havsområden från baslinjen ut till den yttre gränsen av den ekonomiska zonen, det vill säga maximalt ca 370 km och för Sveriges del maximalt cirka 120 km. Varje medlemsland skall utveckla en marin strategi för sina egna vatten inom respektive område, det vill säga för svensk del Östersjön respektive Västerhavet. I direktivet fastställs att medlemsstaterna i de berörda regionerna ska vara koordinerade och enhetliga i sitt genomförande av direktivet och att redan existerande plattformar för samarbete som de regionala havsmiljökonventionerna Ospar och Helcom ska utnyttjas så långt som möjligt.

Direktivet är implementerat i havsmiljöförordningen (SFS 2010:1341). Havs- och vattenmyndigheten är ansvarig myndighet för genomförandet och har föreskriftsrätt. Den första förvaltningscykeln genomfördes 2010–2015. Havs- och vattenmyndigheten gjorde en inledande bedömning av miljötillståndet (så kallad statusbedömning) i Nordsjön och Östersjön, fastställde vad som kännetecknar god miljöstatus, inklusive miljökvalitetsnormer med indikatorer för respektive deskriptor, fastställde miljöövervakningsprogram för indikatorerna samt fastställda åtgärdsprogram (Figur 2). Havs- och vattenmyndigheten samordnar havsmiljöförvaltningen och genomför övervakningen i samverkan med flera andra myndigheter.

Havs- och vattenmyndigheten har föreskrivit om vad som kännetecknar god miljöstatus samt miljökvalitetsnormer med indikatorer för Nordsjön och Östersjön i HVMFS 2012:18. Indikatorerna är kopplade till respektive deskriptor och bygger på de miljöövervakningsparametrar som bedömdes funktionella vid föreskrifternas ikraftträdande, dvs. utifrån den övervakning eller data som sedan tidigare fanns på plats och där indikatorerna hade utvärderats och god miljöstatus hade definierats tillräckligt. Ytterligare andra utvecklingsbara indikatorer finns beskrivna i God Havsmiljö 2020 Marin strategi för Nordsjön och Östersjön[3]. Dessa bygger i huvudsak på parametrar som ingår i något av havskonventionernas övervakningsprogram. Då en indikator också införlivats i Havs- och

[3] Havs och vattenmyndigheten. 2012. God Havsmiljö 2020 – Del 2: God miljöstatus och miljökvalitetsnormer. Rapport 2012:20. https://www.havochvatten.se/download/18.2a9b232013c3e8ee03e3c17/1362737191111/rapport-2012-20-god-havsmiljo-del-2.pdf (2023-02-21)

vattenmyndighetens föreskrifter kan detta ses som ett formellt krav att övervakning ska finnas på plats vid en viss angiven tidpunkt.

År 2020 är senaste tillfället då Havs- och vattenmyndigheten har rapporterat Sveriges övervakningsprogram till EU för insamling av data som ska användas för uppföljning av miljökvalitetsnormer och för bedömning av miljötillståndet i havet i enlighet med havsmiljödirektivet. Övervakningsprogrammet baseras på nuvarande eller planerad övervakning men utgör inte ett fast program. Fortsatt utveckling av indikatorer och övervakning kommer att ske kontinuerligt och förutsätter även att Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter uppdateras vid behov.

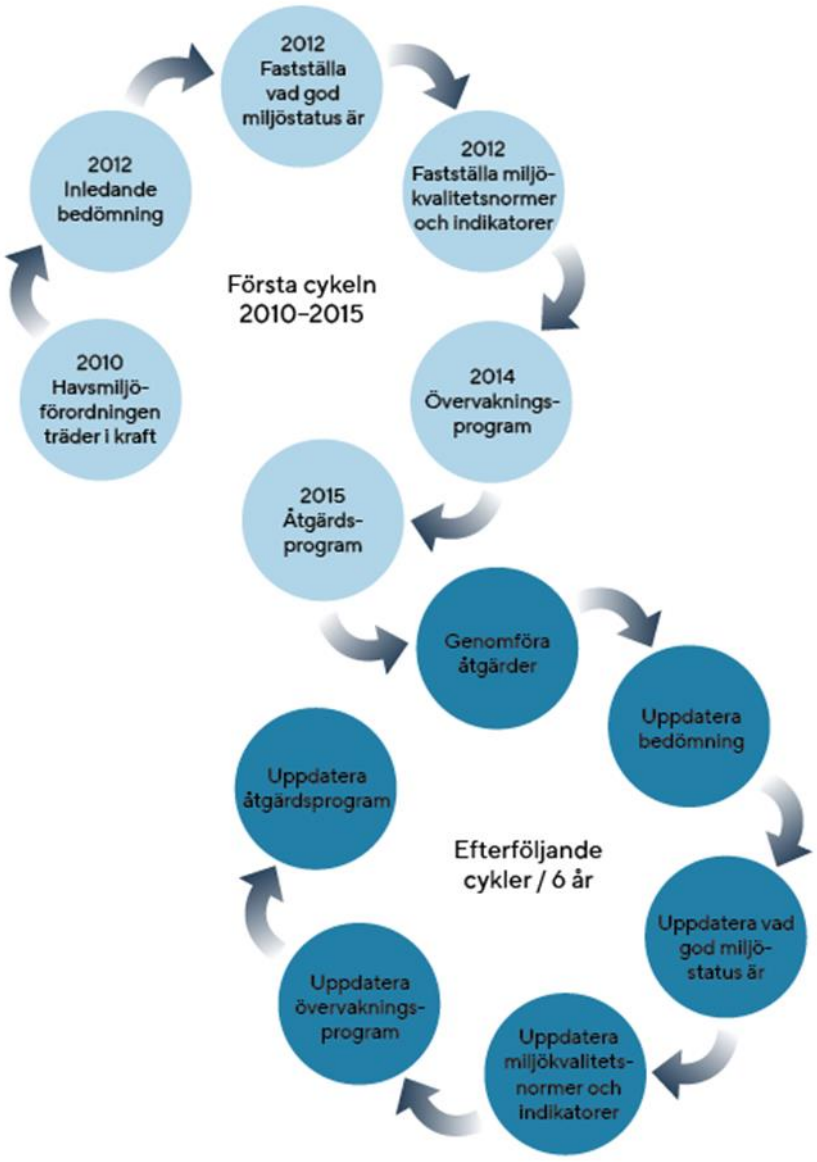

Figur 2. Inledande bedömning och efterföljande förvaltningscykler för havsmiljöförvaltningen. Den första inledande förvaltningscykeln igenomfördes 2012–2015.

Bilaga 1 – Lagkrav och andra behov

Havsmiljökonventioner

De två regionala havskonventionerna Helcom och Ospar tillkom på 1970-talet för att skydda miljön i haven i respektive region. De kallas för regionala konventioner, inte att förväxlas med regional miljöövervakning, utan omfattar betydligt större geografiska områden. Helcom omfattar Östersjön med Kattegatt och Ospar Nordostatlanten med Kattegatt (konventionerna överlappar i Kattegatt). Några av Helcom:s och Ospar:s huvuduppgifter är att redovisa den belastning av övergödande ämnen och miljögifter som når havet från respektive omgivande land samt att utforma övervakningsprogram och välja lämpliga indikatorer för att följa upp utvalda miljökvalitetsmål samt vidta åtgärder för att nå målsättningarna med konventionerna. Parterna för respektive konvention är de länder som gränsar till respektive havsområde samt EU. I och med tillkomsten av EU:s havsmiljödirektiv har man inom båda konventionerna kontinuerligt stärkt samverkan och synergier med EU:s miljölagstiftning, inklusive arbete med att ta fram nya indikatorer som ska kunna svara både mot konventionernas mål och mot den rapportering som krävs av EU:s medlemsstater under olika direktiv.

Helsingforskommissionen - Helcom

Helcom Monitoring manual beskriver det övervakningsprogram som är överenskommet för Östersjön[4]. Programmet innehåller övervakningsvariabler på tre nivåer: basprogrammet (core) med variabler som är obligatoriska för samtliga länder, huvudprogrammet (main programme) som övervakas i samtliga regioner men där ansvaret är delat mellan länderna och stödvariabler (supporting) som övervakas av vissa länder eller grupper av länder. Östersjöländernas miljöministrar och EU-kommissionen beslutade i november 2007, inom ramen för Helcom, om en gemensam åtgärdsplan, Baltic Sea Action Plan. BSAP reviderades 2021 (BSAP, Helcom, 2021) bland annat. för att harmoniseras med andra övervaknings- och rapporteringskrav. Sedan 2010 har Helcom utvecklat ett antal indikatorer som ska användas i arbetet mot detta mål och för att beskriva Östersjöns status (HOLAS-projekten). För vissa föreslagna indikatorer saknas idag övervakning. Övervakningen ska utformas på ett sådant sätt att den ger en uppfattning om det allmänna läget för den marina miljön dvs. övervakning ska inte ske i områden med punktkällor, områden ska vara representativa och frekvensen ska tillåta att slutsatser kan dras om tidstrender.

Inom Helcom bedöms även den årliga belastningen (tillförseln) av miljögifter till Östersjön genom arbetet med PLC (Pollution Load Compilation) där både tillförsel via vatten respektive atmosfäriskt nedfall ingår. Omfattningen av vilka ämnen som ingår i bedömningarna begränsas av tillgången på data och modeller och fokus är på ett urval toxiska metaller där mycket data finns tillgängligt.

[4] https://helcom.fi/action-areas/monitoring-and-assessment/monitoring-manual/

Bilaga 1 – Lagkrav och andra behov

Oslo-Pariskommissionen - Ospar

Ospars Coordinated Environmental Monitoring Programme (CEMP) beskriver sådana övervakningsaktiviteter som är obligatoriska för de länder som ratificerat Ospar-konventionen. Övervakningen är tänkt att generera data för analys av tidstrender och geografisk utbredning samt, för de länder som omfattas av EU:s havsmiljödirektiv, generera data till deras rapportering under detta direktiv. För att en övervakningsparameter ska kunna bli obligatorisk krävs att det finns vägledning, kvalitetssäkringsverktyg samt bedömningsgrunder. Ytterligare övervakningsparametrar finns som är tänkta att så småningom bli obligatoriska, men då något eller några av de tre kraven i dagsläget inte är uppfyllt ingår dessa parametrar i stället i det som kallas pre-CEMP. Sådana parametrar är det frivilligt för länderna att övervaka. Om parametern håller måttet, ska den senare inkluderas i CEMP och dessutom användas, om möjligt, till den kommande gemensamma statusbedömningen. De övervakningsparametrar som redan idag bedöms vara harmoniserade och kunna användas för en gemensam statusbedömning enligt havsmiljödirektivet benämns *common indicators* och tillämpades senast i QSR2023[5].

Även inom Ospar-programmen Riverine Inputs and Direct Discharges (RID) och Comprehensive Atmospheric Monitoring Programme (CAMP) utförs viss övervakning av metaller och organiska miljögifter. Programmens syfte är att bedöma den vattenburna respektive atmosfäriska belastningen av näringsämnen och vissa andra ämnen till våra kust- och havsområden.

Amap - Arctic Monitoring and Assessment Programme

Under Arktiska rådet finns ett gemensamt program för miljöövervakning och uppföljning där Sverige följer utvecklingen samt även bidrar till det gemensamma övervakningsprogrammet med mätningar av miljögiftshalter i fisk i några svenska (arktiska) fjällsjöar. Tidigare har även miljögiftshalter i ren övervakats.

Det finns även en gemensam arbetsgrupp mellan Ospar, Helcom, Amap och Ices (Internationella Havsforskningsrådet) där utveckling av metoder för datahantering och bedömningar utförs genom gemensamma projekt. Statusbedömningar är nåbara via internetsidor och uppdateras regelbundet när nya mätdata produceras (OHAT[6], AHAT[7]). Helcom arbetar med att ta fram liknande sidor som Amap och Ospar (att kallas HHAT). Ices fungerar som gemensam datavärd för konventionernas parter genom DOME[8], där data fritt kan hämtas av andra vilket utnyttjas av exempelvis EU-kommissionen som regelbundet skördar data via Emodnet.

[5] https://www.ospar.org/work-areas/cross-cutting-issues/qsr2023

[6] Ospar Hazardous substances Assessment Tool - https://dome.ices.dk/ohat/

[7] Amap Hazardous substances Assessment Tool - https://dome.ices.dk/ahat/

[8] https://www.ices.dk/data/data-portals/Pages/DOME.aspx

Bilaga 1 – Lagkrav och andra behov

Sveriges miljömål

Sveriges miljömål består av ett övergripande generationsmål med 16 tillhörande miljökvalitetsmål och flera etappmål, och syftar till att vi ska lösa våra miljöproblem nu och inte lämna över dem till kommande generationer. Miljömålssystemet beslutades av riksdagen 1999, och ska fungera som ett riktmärke för det svenska miljöarbetet. Miljömålssystemet ska vara vägledande för allas miljöarbete, för såväl regeringen som myndigheter och övriga aktörer.

Sedan miljömålssystemet antogs har det utvecklats. Exempelvis har indikatorer och etappmål tillkommit, målåret har förskjutits från 2020 till 2030 för att anpassas till miljöarbetet inom Agenda 2030, och genomförandet av vattendirektivet (2000/60/EG) och dess dotterdirektiv samt havsmiljödirektivet (2008/56/EG) har lett till att vissa miljökvalitetsmål har fått formell rättslig status.

Varje miljökvalitetsmål definieras med ett antal preciseringar som förtydligar målet (Tabell 2). Preciseringarna används i det årliga uppföljningsarbetet och utgör utgångspunkter för olika styrmedel. Fyra av de 16 miljökvalitetsmålen berör den akvatiska miljögiftsövervakningen: Giftfri miljö, Levande sjöar och vattendrag, Grundvatten av god kvalitet, och Hav i balans samt levande kust och skärgård. Vid den årliga uppföljningen av dessa fyra miljökvalitetsmål, som genomförs av länsstyrelserna och samordnande myndigheter, bedöms preciseringarna i huvudsak utifrån tillgängliga data från den nationella och regionala akvatiska miljöövervakningen samt verksamhetsutövares recipientkontrollprogram (samordnad till exempel genom vattenråd eller vattenvårdsförbund, eller i enskild verksamhetsutövares egen regi).

För att visa hur miljöarbetet går har indikatorer tagits fram (Tabell 3). Indikatorerna ska visa hur miljön mår, om utvecklingen går i rätt riktning, och ge underlag för åtgärder och beslut. Sedan den senaste översynen av den akvatiska miljögiftsövervakningen har fler indikatorer tillkommit som har koppling till den akvatiska miljögiftsövervakningen. Indikatorerna bedöms huvudsakligen utifrån data från den nationella och regionala akvatiska miljögiftsövervakningen, men även på data från olika recipientkontrollprogram.

Som verktyg för att uppnå generationsmålet och ett eller flera miljökvalitetsmål har ett antal etappmål tagits fram (Tabell 4). Etappmålen visar på en önskad samhällsomställning inom olika områden, exempelvis avfall, farliga ämnen och luftföroreningar, och de ska tydliggöra vilka insatser som bör sättas in. Fyra etappmål berör den akvatiska miljögiftsövervakningen.

Det finns ett stort behov av övervakning för att följa upp utvecklingen i miljön utifrån målen som är definierade i preciseringar, indikatorer och etappmål.

Bilaga 1 – Lagkrav och andra behov

Tabell 2. Miljökvalitetsmål och preciseringar som berör den akvatiska miljögiftsövervakningen, samt akvatiska övervakningsprogram som bidrar med data till årlig uppföljning av miljökvalitetsmål (nationell miljöövervakning, NMÖ; regional miljöövervakning, RMÖ; recipientkontroll, RK; samordnad recipientkontroll, SRK).

Miljökvalitetsmål	Preciseringar som berör den akvatiska miljögiftsövervakningen	Övervakningsprogram som bidrar med miljögiftsdata till uppföljningen
Giftfri miljö	Den sammanlagda exponeringen för kemiska ämnen	NMÖ, RMÖ, RK, SRK,
Giftfri miljö	Oavsiktligt bildade ämnen med farliga egenskaper	NMÖ, RMÖ, RK, SRK
Giftfri miljö	Förorenade områden	RMÖ, RK, SRK
Levande sjöar och vattendrag	God ekologisk och kemisk status	NMÖ, RMÖ, RK, SRK
Levande sjöar och vattendrag	Ytvattentäkters kvalitet	NMÖ, RMÖ, RK, SRK
Grundvatten av god kvalitet	Grundvattnets kvalitet	NMÖ, RMÖ
Grundvatten av god kvalitet	Kvaliteten på utströmmande grundvatten	RMÖ, RK
Hav i balans samt levande kust och skärgård	God miljöstatus	NMÖ, RMÖ, RK, SRK
Hav i balans samt levande kust och skärgård	God ekologisk och kemisk status	NMÖ, RMÖ, RK, SRK

Tabell 3. Miljökvalitetsmål och indikatorer som berör den akvatiska miljögiftsövervakningen, och akvatiska övervakningsprogram som bidrar med data till den årliga uppföljningen av indikatorerna (nationell miljöövervakning, NMÖ; regional miljöövervakning, RMÖ; recipientkontroll, RK; samordnad recipientkontroll, SRK).

Miljökvalitetsmål	Indikatorer som berör den akvatiska miljögiftsövervakningen	Övervakningsprogram som bidrar med miljögiftsdata till uppföljningen
Giftfri miljö	Farliga ämnen i slam	NMÖ
Giftfri miljö	Växtskyddsmedel i ytvatten	NMÖ, RMÖ, RK, SRK
Levande sjöar och vattendrag	God status för vatten	NMÖ, RMÖ, RK, SRK
Hav i balans samt levande kust och skärgård	Ekologisk och kemisk status för kustvatten	NMÖ, RMÖ, RK, SRK
Hav i balans samt levande kust och skärgård	Miljögifter i sill och strömming	NMÖ

Tabell 4. Etappmålen för farliga ämnen som berör den akvatiska miljögiftsövervakningen, och de akvatiska övervakningsprogram som bidrar med data till den årliga uppföljningen av indikatorerna (nationell miljöövervakning, NMÖ; regional miljöövervakning, RMÖ; recipientkontroll, RK; samordnad recipientkontroll, SRK).

	Etappmål	Övervakningsprogram som bidrar med miljögiftsdata till uppföljningen
Farliga ämnen	Användning av biocidprodukter	NMÖ, RMÖ
Farliga ämnen	Användningen av växtskyddsmedel	NMÖ, RMÖ
Farliga ämnen	Läkemedel i miljön	RMÖ, RK, SRK
Farliga ämnen	Utsläpp av dioxin	NMÖ, RMÖ, RK, SRK

Bilaga 1 – Lagkrav och andra behov

Officiell statistik

Naturvårdsverket samt Havs- och vattenmyndigheten är två av 27 myndigheter som ansvarar för officiell statistik i Sverige i enlighet med lag (2001:99) och förordningen (2001:100) om den officiella statistiken, och bestämmelser på EU-nivå. Naturvårdsverket har ansvaret för Sveriges officiella statistik när det gäller områdena utsläpp, avfall, miljötillståndet, och miljöbalkens tillämpning. Havs- och vattenmyndigheten har ansvaret för områdena havs- och vattenmiljö samt fiske. Myndigheterna beslutar själva om statistikens innehåll och omfattning, det vill säga vilka statistikprodukter som ska ingå och tas fram. De statistikansvariga myndigheterna ska vid framställning av officiell statistik i så stor utsträckning som möjligt använda uppgifter ur befintliga register (Förordning 2013:946). Anledningen till att officiell statistik ska bygga på register är att systemet är uppbyggt för en struktur där ursprungsdata behöver skyddas på grund av exempelvis sekretesskäl eller att det anses vara känslig information som inte kan tillgängliggöras i sin helhet.

Följande statistikprodukter med inriktning miljögifter i akvatisk miljö har publicerats under 2023 under området Miljötillstånd utifrån data från den akvatiska miljögiftsövervakningen:

- Sötvatten
    - Tungmetaller (As, Pb, Cd, Zn) i grundvatten
- Kust och hav
    - Bly i fisk
    - Dioxin i fisk och sillgrissleägg
    - Flamskyddsmedel i sillgrissleägg
    - Kadmium i fisk
    - Kvicksilver i sill/strömming
    - PCB i fisk och sillgrissleägg
    - PFOS i sillgrissleägg

Övriga behov av akvatisk miljögiftsövervakning

Data från den akvatiska miljögiftsövervakningen används som underlag inom tillsyn och prövning av pågående miljöfarlig verksamhet, tillsyn av förorenade områden och vid framtagande av översikts- och detaljplaner.

Data från den akvatiska miljögiftsövervakningen används även för att följa upp internationella konventioner och lagstiftning som till exempel Sveriges genomförandeplan för Stockholmskonventionen[9], EU aktionsplan för nollförorening [10], arbetsdokument som publiceras av kommissionen (t.ex rapporten Towards a monitoring and outlook framework for the zero pollution ambition[11]), motivering och återkoppling för reglering av ämnen under exempelvis REACH, Biocidförordningen och Internationella sjöfartsorganisationen IMO.

[9] Naturvårdsverket. 2020. Swedish National Implementation Plan for the Stockholm Convention on Persistent Organic Pollutants. Rapport 6943. https://www.naturvardsverket.se/4a4395/globalassets/media/publikationer-pdf/6900/978-91-620-6943-8.pdf

[10]Handlingsplan för nollförorening - Med sikte på nollförorening av luft, vatten och mark https://environment.ec.europa.eu/strategy/zero-pollution-action-plan_sv

[11] EU Kommissionen, 2021. COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT. Towards a monitoring and outlook framework for the zero pollution ambition SWD/2021/141 final, https://ec.europa.eu/environment/pdf/zero-pollution-action-plan/swd-monitoring-outlook_en.pdf%20